

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

МІЛЬМАН ЛЕОНІД МИХАЙЛОВИЧ

УДК 330.342.11:330.55(477)

**РОЛЬ СЕКТОРА ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ
У ФОРМУВАННІ ВВП УКРАЇНИ**

08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Шинкарук Лідія Василівна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри виробничого
та інвестиційного менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН
Прокопа Ігор Васильович,
Державна установа «Інститут економіки
і прогнозування НАН України»,
головний науковий співробітник відділу
економіки і політики аграрних перетворень

доктор економічних наук, професор
Лопатинський Юрій Михайлович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
завідувач кафедри економіки підприємства
та управління персоналом

Захист відбудеться «30» листопада 2018 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «29» жовтня 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Гогуля

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідність відновлення економічного зростання в Україні порушує питання щодо структурних змін за інституційними секторами, серед яких важлива роль у формуванні ВВП відводиться домашнім господарствам, які є індикаторами рівня життя населення через зростання доходів. Внаслідок кризового стану національної економіки, зумовленого неякісною економічною політикою, корупцією, а в останні роки і військовими діями на території України, життєвий рівень та реальні доходи домогосподарств суттєво знизилися, що посилює соціально-економічне розшарування суспільства. Це актуалізує необхідність розширення досліджень щодо формування доходів домашніх господарств, частина з яких, у вигляді заощаджень, виступає інвестиційними ресурсами і фактором зростання ВВП.

Існуючий механізм утворення і розподілу доходів в Україні значно впливає не лише на рівень доходів сектора «Домашні господарства», а й на можливість зростання ВВП України. Характер і зміст необхідних на сьогодні перетворень зумовлюють потребу не тільки удосконалення регулювання відносин щодо формування доходів, але й збалансування трудових відносин та соціальних потреб населення країни шляхом впливу на первинні доходи. Забезпечення зростання доходів населення, особливо в періоди економічних криз, часто пов'язують саме із соціальною функцією політики держави і одним з результатів її ефективної реалізації є зростання рівня життя населення, а одним з індикаторів – доходи. Стимулювання зростання доходів є також чинником зростання попиту, що в сучасних умовах України є інструментом стимулювання зростання ВВП. Це зумовлює надзвичайну важливість наукових досліджень утворення і розподілу доходів домашніх господарств як системоутворюючого показника, який, з одного боку, виступає фактором формування ВВП України та індикатором ефективності функціонування економічної моделі країни, а з іншого – його слід розглядати як каталізатор подальшого розвитку суспільства.

Дослідження сутності категорії доходів, особливостей структури доходів за інституційними секторами висвітлено у працях вітчизняних науковців: В. Базилевича, В. Близнюк, В. Гейця, І. Прокопи, А. Гриненка, А. Гриценка, П. Єщенка, В. Зимовця, І. Крючкової, Ю. Лопатинського, Е. Лібанової, І. Луніної, О. Макарової, М. Меламеда, В. Мандибури, Н. Холода, Л. Шинкарук та ін.

Дослідження ролі і місця домашніх господарств були предметом наукового аналізу широкого кола дослідників. Вперше домогосподарство описується у трактатах древньогрецьких філософів Ксенофонта та Арістотеля. Базові аспекти функціонування домашніх господарств були сформовані класиками економічної науки Г. Беккером, Л. Вальрасом, Г. Гессеном, Е. Гідденсом, Ф. Енгельсом, Дж. М. Кейнсом, К. Ланкастером, Т. Мальтусом, К. Марксом, А. Маршалом, К. Менгером, В. Парето, А. Пігу, Р. Поллаком, Д. Рікардо, Ж. Б. Сеєм, Є. Слуцьким, А. Смітом. Серед зарубіжних науковців досліджували аспекти методології і структури доходу та особливості

функціонування системи розподілу доходів: Е. Бем-Баверк, Е. Домар, Л. Ерхарда, Н. Калдор, С. Кузнець, С. Леберготт, Т. Мальтус, Л. Мізес, Дж. Роулз, П. Срафа, В. Стаффорд, М. Фрідман та ін.

Наукові розробки зарубіжних і вітчизняних вчених у різних галузях знань стали вагомим внеском у розвиток досліджень з питань політики формування доходів. Разом з тим, у силу динамічного характеру розподільчих процесів і їх пріоритетності для добробуту країни, існує необхідність розширення досліджень особливостей структури доходів сектора домашніх господарств, механізму розподілу доходів за інституційними секторами та розроблення напрямів вдосконалення системи розподілу доходів, як фактора впливу на формування ВВП країни. Дані дослідження є особливо вагомими в контексті ліквідації бідності і соціальної нерівності, що є одним з ключових факторів зростання ВВП.

Актуальність, наукова значущість дослідження механізму формування, розподілу і перерозподілу доходів домашніх господарств та наявність дискусійних питань в особливостях впливу на ВВП країни зумовили вибір теми, постановку мети, завдань, предмета і структури наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Організаційно-економічний механізм та роль сектора домашніх господарств у формуванні ВВП України» та пов'язане з напрямами досліджень Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» за державною бюджетною тематикою «Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток» (номер державної реєстрації 0111U002605), у межах якої здобувачем виявлено особливості формування та використання доходів інституційного сектора «Домашні господарства» та визначено вплив структури сектора на стан розподілу та перерозподілу доходів.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є оцінка ролі, особливостей формування і структури сектора «Домашні господарства» як інституційної одиниці національної економіки та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо його впливу на формування ВВП України. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до розгляду сектора домашніх господарств як інституційної одиниці національної економіки;
- визначити механізм формування і розподілу доходів сектора домашніх господарств на основі Системи національних рахунків;
- обґрунтувати особливості впливу доходів домашніх господарств на ВВП України;
- виявити взаємозв'язок структурних особливостей сектора з інвестиційними можливостями та зростанням ВВП;
- запропонувати інструменти структурних змін сектора домашніх господарств;

– обґрунтувати основні заходи стимулювання трансформації заощаджень і нагромадження капіталу домашніх господарств у інвестиції;

– запропонувати механізм та основні інструменти впливу сектора домашніх господарств на зростання ВВП України.

Об'єкт дослідження – процеси функціонування та розвитку сектора домашніх господарств як інституційної одиниці національної економіки.

Предмет дослідження – особливості формування та роль сектора домашніх господарств у формуванні ВВП України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: єдність логічного та історичного (розкриття сутності категорій розподілу доходів); структурного аналізу та синтезу (визначення ключових факторів розподілу доходів); наукової абстракції та графічного моделювання (формування комплексного середовища розподілу доходів); класифікації (групування складових формування доходів та витрат сектора); індукції і дедукції (оцінювання обсягів заощаджень та інвестиційних можливостей); економічного моделювання (обґрунтування інвестиційних можливостей сектора); порівняльного аналізу (виявлення особливостей протікання процесів розподілу доходів в Україні та світі).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, дані Державної служби статистики України, іноземних статистичних центрів, Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих інституцій, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, матеріали вітчизняних та іноземних науковців у підручниках, статтях, монографіях та Інтернет-виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні ролі, особливостей формування і структури сектора «Домашні господарства» та розробленні практичних рекомендацій щодо інструментів впливу на формування ВВП України. До основних результатів дослідження, що відображають наукову новизну та розкривають зміст дисертації, належать такі:

удосконалено:

– науково-методичні підходи щодо вивчення ролі сектора домашніх господарств у формуванні ВВП України через механізм утворення, розподілу та перерозподілу доходів і заощаджень сектора на основі Системи національних рахунків, що дозволило розкрити особливості формування системи відносин споживання та заощаджень у національній економіці та обґрунтувати необхідність структурних змін сектора шляхом реалізації ефективної політики заощаджень і споживання через зміну споживчих переваг населення і забезпечення зростаючої динаміки доходів середньо- та низькозабезпечених верств населення, як одного з основних інструментів впливу на зростання ВВП України;

– обґрунтування основних заходів стимулювання трансформації заощаджень домашніх господарств у інвестиції через створення сприятливих умов для започаткування власного бізнесу та перетворення неорганізованих

заощаджень населення в організовані, що сприятиме створенню нових робочих місць, формуванню середнього класу та зростанню ВВП країни;

– підходи до оцінки особливостей структурних змін сектора за видами економічної діяльності, що дозволило визначити одну з основних умов позитивних змін – зростання доданої вартості та зниження рівня проміжного споживання і обґрунтувати взаємозв'язок структурних особливостей сектора з інвестиційними можливостями та зростанням ВВП України;

– визначення особливостей механізму розподілу доходу сектора домашніх господарств за 2012–2016 рр. та основних елементів найбільшого впливу на обсяги наявного доходу, що дозволило виокремити вагомість частки соціальних внесків роботодавців та рівня перерозподілу доходів від власності, а також виявити високу частку перерахування соціальних внесків й розмірів отриманої соціальної допомоги, значні розміри ефекту поточних трансфертів та зниження частки податків на доходи і майно;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування факторів впливу на розподіл доходів інституційного сектора домашніх господарств, зокрема, вплив податкового навантаження, що впливає на платоспроможність населення і потенціал країни та формує засади справедливих відносин розподілу та роль державних інститутів не тільки з метою швидкої реакції на внутрішні проблеми сектора, але й підвищення рівня довіри для досягнення соціальної справедливості;

– визначення особливостей вторинного розподілу доходу сектора домашніх господарств через соціальний перерозподіл (соціальні трансферти) і значне зростання наявного доходу та скоригованого наявного доходу, що дозволило підтвердити продовження, існуючої у попередні роки, тенденції – малої частки у ВВП соціальних відрахувань з власних коштів та значної частки допомоги з фондів соціального страхування та соціального забезпечення. Наслідком цього є дотування соціального перерозподілу з бюджету, тобто сектора загальнодержавного управління;

– обґрунтування таких стратегій поведінки домашніх господарств: зменшення споживання, започаткування власного бізнесу, перехід до самозабезпечення, пошук додаткової роботи, зацікавленість у переході до тіньової діяльності, використання соціальних зв'язків для отримання додаткових доходів, дозволило визначити необхідність посилення ролі державної політики щодо стимулювання змін парадигми споживання та заощаджень;

– визначення важливості фінансових інструментів щодо реалізації політики зменшення диференціації доходів різних груп населення й усунення великого розриву в оплаті праці, що запобігатиме відтоку кваліфікованої робочої сили за кордон у пошуках вищого заробітку та сприятиме формуванню середнього класу, який у розвинених країнах є потужним інвестором економіки та представником домашніх господарств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення і висновки мають практичну цінність для формування

науково обґрунтованої державної політики вдосконалення системи розподілу доходів між інституційними секторами економіки.

Практичне значення внесених пропозицій та їх впровадження підтверджується листами, у тому числі з: Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (листи: від 27.06.2013 р. № 3002-06/22440-12; від 17.07.2013 р. № 3004-06/24889-12; від 27.03.2014 р. № 3721-05/365; від 04.04.2014 р. № 4202-06/10195-12; від 18.08.2014 р. № 4501-07/28647-07); Міністерства фінансів України (листи: від 17.06.2014 р. № 4202-06/20127-07; від 19.03.2015 р. № 31-12140-10-17/9805); Державного агентства України з питань науки, інновацій та інформатизації України (листи: від 11.09.2013 р. № 1/06-1-848; від 20.09.2013 р. № 1/06-1-895; від 05.08.2013 р. № 1/06-1-751); Підкомітету з питань державної економічної політики, регулювання державних закупівель, державної політики у сфері побутових відходів та металобрухту Комітету з питань економічної політики Верховної Ради України (лист від 11.06.2015 р. № 199/55).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною особистою працею здобувача. Наукові положення, висновки і пропозиції сформульовано автором дисертації самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в роботі використано лише ті, які належать здобувачу особисто (конкретний внесок відображено у списку опублікованих праць за темою дисертації).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні й практичні положення дослідження було викладено й обговорено на Міжнародній науково-практичній конференції «Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, до 120-річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України «Україна-Німеччина: горизонти освіти і культури» (м. Київ, 2017 р.); III Міжнародному науково-практичному семінарі «Розвиток біоенергетичного потенціалу в сільському господарстві» (м. Київ, 2018 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Роль молоді у розвитку АПК України» (м. Київ, 2018 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць, з яких 2 статті в наукових фахових виданнях України, 3 статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття в науковому виданні іншої держави та 5 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 192 сторінки комп'ютерного тексту. Робота містить 25 таблиць та 12 рисунків. Список використаних джерел налічує 195 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, окреслено особистий внесок здобувача, подано відомості щодо апробації одержаних результатів та публікацій, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади діяльності домогосподарств» досліджено основні підходи до вивчення й аналізу економічних процесів домашніх господарств та розкрито сутність, структуру, інструментарій стимулювання їх розвитку. Проведені дослідження допомогли отримати наукові результати.

Узагальнення концептуальних підходів до дослідження домашніх господарств дозволило розглядати їх як інституційну одиницю, економічно відокремлену групу населення, яка самостійно отримує дохід і самостійно здійснює витрати, виступає власниками і постачальниками економічних ресурсів, володіє факторами виробництва та виконує функції споживання, заощадження, інвестування. Домашнє господарство може складатися з однієї особи або групи осіб (індивід, група осіб, сім'я, некорпоративні підприємства), які спільно виробляють і споживають товари та послуги, володіють, і розпоряджаються власністю, приймають економічні рішення, вступають в економічні відносини з іншими інституційними одиницями.

Система національних рахунків дозволила найзмістовніше розкрити місце та роль сектора домашніх господарств у системі економічних відносин, структуру сектора, взаємодію з іншими секторами та вплив на економіку в цілому через ВВП країни. Це дозволило дослідити сектор «Домашні господарства» на основі макроекономічних підходів, тобто визначити особливості підсекторів, структури формування, розподілу і перерозподілу ресурсів та сектора-одержувача доходів від трансфертів. Функціями сектора є також задоволення власних потреб, виробництво товарів і послуг та формування ресурсів через отримання заробітної плати, доходів від власності, трансфертів, відсотків за капітал, прибутків та запозичень, окрім того, він є основним учасником фінансового, споживчого, ресурсного ринку та ринку праці. Це зумовлює значний вплив на домашні господарства економічної політики держави та кон'юнктури ринків (товарного, споживчого, фінансового), регіональної політики розвитку, що суттєво впливає на можливості саморегулювання сектора.

Обґрунтування реалістичних шляхів подальшого розвитку економіки України вимагає дослідження її реального стану з врахуванням динамічних змін за секторами економіки, з яких важливу роль у трансформації заощаджень відведено сектору домашніх господарств, що актуалізує розгляд концепції В. Леонтьєва, в якій визначено, що серед багатьох факторів, які визначають зростання ВВП чи стагнацію (у залежності від ситуації національної економіки) важлива роль відводиться нормі заощаджень у поточному доході і подальшому

приросту доходу, отриманому за інвестовані заощадження. Аналіз ланцюга залежностей, «поточний дохід» – «заощадження» – «зростаючий дохід», вчений розпочинає із набору кривих байдужості, побудованих у цілому для суспільства. Модель демонструє, що економіка може знаходитися в стані стійкої рівноваги, до якої вона швидко або поступово повертається, «будучи надана сама собі» при виникненні «нових вихідних умов» (наприклад, зношування (знищення) частки основного капіталу або, навпаки, залучення додаткового капіталу); або ж вона може бути у стані нестійкої рівноваги, яка може існувати нескінченно довго, але від найменшого поштовху ця рівновага порушується.

За трактуванням В. Леонтьєва станом нестійкої рівноваги є такий стан, в якому система за відсутності будь-яких змін її внутрішньої структури і навіть найменшої зміни початкових умов може існувати безмежно, але із якого вона вийде за найменшого поштовху, тобто, враховуючи теоретичні досягнення вчених з даної проблеми, Україні не потрібно розраховувати на автоматичне посилення економічного зростання чи стабілізацію одразу після проходження нею нижньої точки кризи.

Огляд теорій економічного зростання визначає такі основні чинники зростання: інвестиції в основний капітал, інвестиції у людський капітал, інновації, структурно-економічні чинники, інституційні чинники. І хоча на межі ХХ та ХХІ ст. було здійснено суттєвий перегляд чинників зростання проблема заощаджень та споживання все ж має багато в чому вирішальне значення, хоча і не вичерпує усіх передумов зростання економіки. На сьогоднішній день питання заощаджень та споживання сектора «Домашні господарства» охоплює не лише питання зростання ВВП країни, але й зниження рівня бідності населення.

Складність економічних взаємозв'язків сектора домашніх господарств обумовила необхідність використання синтезу теоретико-методологічних підходів, зокрема, неінституціонального і кейнсіанського напрямів дослідження, теорії соціального розвитку та інших течій сучасної економічної думки, а застосований інституціональний підхід дозволив виокремити структурні особливості сектора домашніх господарств та вплив на формування ВВП національної економіки.

У другому розділі **«Структурні характеристики та роль сектора домашніх господарств у створенні ВВП України»** здійснено оцінку стану та тенденцій розвитку сектора домашніх господарств та визначено його структурні особливості.

Здійснений у дисертації макроекономічний аналіз сектора домашніх господарств підтвердив певні особливості економічних зв'язків сектора, порівняно з іншими інституційними секторами. Зокрема, хоча сектор і виступає власником та постачальником економічних ресурсів, проте його внесок у створення валового внутрішнього продукту країни, порівняно із іншими секторами економіки – незначний.

Визначення ролі сектора домашніх господарств у виробництві ВВП відображається в процесі аналізу структури рахунків утворення доходу, де

одним з основних показників є валова додана вартість. Баланс рахунків інституційних секторів економіки за останні роки характеризується чималими структурними коливаннями, що стосується і змін часток у структурі рахунків домашніх господарств, які за 2012–2016 рр. характеризуються значними диспропорціями (табл. 1).

Таблиця 1

Структура рахунку сектору домашніх господарств за 2012–2016 рр., % до ВДВ

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Рахунок розподілу первинного доходу					
Ресурси					
Валова додана вартість	100	100	100	100	100
Використання					
Оплата праці найманих працівників	6,42	7,58	5,80	5,70	5,42
Інші податки, пов'язані з виробництвом	1,32	1,44	1,43	1,36	1,17
Інші субсидії, пов'язані з виробництвом	-0,04	-0,07	-0,05	-0,07	-
Валовий прибуток, змішаний дохід	92,30	91,05	92,82	93,01	93,41
Рахунок утворення доходу					
Ресурси					
Валовий прибуток, змішаний дохід	92,30	91,05	92,82	93,01	93,41
Оплата праці найманих працівників	287,75	272,15	260,74	224,46	218,45
Доход від власності	29,48	29,22	27,87	20,71	16,76
Використання					
Доход від власності	6,78	7,01	7,69	4,81	3,46
Валове сальдо первинних доходів	402,75	385,41	373,73	333,37	325,15
Рахунок вторинного розподілу доходу					
Ресурси					
Валове сальдо первинних доходів	402,75	385,41	373,73	333,37	325,15
Соціальні допомоги, крім допомог в натурі	110,08	107,35	101,95	88,62	75,00
Інші поточні трансферти	17,64	19,41	18,03	19,69	20,22
Використання					
Поточні податки на доходи, майно тощо	25,08	24,23	24,70	26,09	31,32
Внески на соціальне страхування	71,18	68,02	64,82	53,53	32,99
Інші поточні трансферти	4,56	6,02	17,58	8,62	7,56
Валовий наявний дохід	429,65	413,90	386,63	353,43	348,50
Рахунок використання наявного доходу					
Ресурси					
Валовий наявний дохід	429,65	413,90	386,63	353,43	348,50
Використання					
Індивідуальні кінцеві споживчі витрати	365,69	365,17	366,98	340,79	343,13
Валове заощадження	63,96	48,72	19,64	12,66	5,41

Примітка. *За даними Держстату України («Національні рахунки України» за 2012–2016 рр.).

Незначне зниження частки оплати праці найманих працівників у частині використання ресурсів рахунку утворення доходу спостерігалося з 2012 р. (6,42 %) по 2016 р. (5,42 %). Також помітне зниження податкового навантаження, пов'язаного із виробництвом, частка якого з 1,32 % у 2012 р. знизилася до 1,17 % у 2016 р. Мало помітні коливання по статті субсидій,

пов'язаних з виробництвом, частка якої протягом усього періоду балансувала на межі сотих значень і практично дорівнювала нулю. У групі надходження ресурсів рахунку розподілу первинного доходу спостерігається постійне зниження обсягу частки у ВДВ оплати праці найманих працівників, яка станом на 2012 р. становила 287,75 %, а на кінець 2016 р. – 218,45 %. Помітних змін значень у спадній тенденції даної статті, які б можна було безпосередньо пов'язати із інвестиційними процесами в Україні останніх років, не помічено. Разом з тим, швидкими темпами знижувалася частка доходів від власності з 2012 р. (29,48 %) до 2016 р. (16,76 %), зниження склало майже 15 %. У використанні ресурсів частка доходів від власності зменшилася майже вдвічі, її значення у 2012 р. склало 6,78 %, а у 2016 р. – 3,46 %. У зв'язку із зниженням частки доходів від власності почала скорочуватися частка валового сальдо первинних доходів, яка була досить високою і більше ніж у чотири рази перевищувала обсяги ВДВ, її значення у 2012 р. становили 402,75 %, а у 2016 р. – 325,15 %.

У рахунку вторинного розподілу доходу сектора домашніх господарств у частині надходження ресурсів спостерігаються різкі зміни зростаючої тенденції статті соціальних допомог, крім допомог в натурі, частка у ВДВ яких знизилася з 110,08 % у 2012 р., до 75 % у 2016 р. Такі зміни відбулися на фоні зменшення часток у частині використання ресурсів рахунку перерозподілу доходу за внесками на соціальне страхування, частка у ВДВ яких знизилася з 71,18 % у 2012 р. до 32,99 % у 2016 р. У частині використання наявного доходу домашніх господарств спостерігається зменшення частки у ВДВ валових заощаджень, яка у 2012 р. становила 63,96 %, а у 2016 р. її значення знизилася до 5,41 %.

Для сектора характерна структурна диспропорція – значне зростання доходів у процесі перерозподілу доходів за рахунок соціальних допомог і трансфертів, зокрема, валовий прибуток за 2016 р. складав 420461 млн грн, а валовий скоригований дохід – 1568780 млн грн, тобто ресурсів для заощаджень і впливу на зростання ВВП залишається мізерний обсяг – 24357 млн грн.

Узагальнюючи вищенаведене, слід відзначити, що можливості залучення населення до інвестування у реальний сектор економіки України видаються обмеженими внаслідок особливостей динаміки структури доходу сектора домашніх господарств, зокрема: зниження частки оплати праці найманих працівників та податкового навантаження; значне зниження частки як отриманих, так і сплачених доходів від власності; низької частки соціальних допомог та інших поточних трансфертів; високого рівня індивідуальних кінцевих споживчих витрат та низького рівня заощаджень.

Інвестиційно-технологічну складову структурної політики досліджуваного сектора демонструють валове нагромадження основного капіталу (табл. 2), яке знаходиться на низькому рівні і не дозволяє домашнім господарствам інвестувати у зростання ВВП через трансформацію заощаджень в інвестиції. Домашні господарства в основному інвестують у житлові будівлі, які стимулюють зростання ВВП України лише опосередковано, через купівлю будівельних матеріалів вітчизняного виробництва та оплату будівельних робіт.

Таблиця 2

**Валове нагромадження основного капіталу сектора домашніх господарств
в розрізі видів нефінансових активів за 2012–2016 рр., %**

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Валове нагромадження основного капіталу	9,61	13,29	13,30	11,91	9,63
Житлові будівлі	52,39	66,26	57,59	49,63	49,24
Інші будівлі та споруди	3,38	2,17	3,34	2,04	1,12
Машини та обладнання	3,67	4,34	3,57	2,94	2,71
Системи озброєння	–	–	–	–	–
Культивовані біологічні ресурси	–2,61	–7,72	–102,64	–10,86	–18,81

Примітка. *За даними Держстату України («Національні рахунки України» за 2012–2016 рр.)

Загальну характеристику за видами економічної діяльності належним чином відображає відношення валової доданої вартості сектора «Домашні господарства» до випуску сектора (табл. 3).

Таблиця 3

**Частка ВДВ домашніх господарств у випуску за основними видами
економічної діяльності у 2012–2016 рр., фактичні ціни, %**

Вид діяльності	2012	2013	2014	2015	2016
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	15,3	15,0	16,5	17,1	16,4
Переробна промисловість	3,6	3,4	3,1	3,0	2,7
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,04	0,03	0,3	0,05	0,05
Будівництво	3,0	2,6	2,6	2,0	1,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	18,5	17,1	14,2	11,5	10,4
Діяльність транспорту та зв'язку	2,0	2,1	2,3	2,4	2,4
Тимчасове розміщування й організація харчування	1,4	1,4	1,2	1,2	1,3
Інформація та телекомунікації	1,8	2,0	3,0	4,2	4,4
Фінансова та страхова діяльність	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Операції з нерухомим майном	14,8	14,6	14,2	12,7	13,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,0	2,0	2,3	3,0	3,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,7	0,6	0,8	0,9	0,9
Освіта	0,3	0,4	0,3	0,2	0,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Примітка. *Розраховано автором за даними Держстату України («Національні рахунки України» за 2012–2016 рр.)

Результати економічної діяльності сектора домашніх господарств за 2016 р. демонструють загалом зниження частки валової доданої вартості домашніх господарств у випуску практично за всіма видами економічної

діяльності, окрім, сільського господарства, мисливства, лісового господарства, що ще раз демонструє низьку залученість до виробництва товарів та послуг і, таким чином, знижує роль домогосподарств у формуванні ВВП України через участь у виробничих процесах.

Домашні господарства впливають на формування ВВП країни через систему заощаджень і споживання, які також потребують кардинальної зміни. На можливість трансформації заощаджень і зміну споживчої поведінки домашніх господарств значний вплив має структура та обсяги витрат. За 2016 р. більше 50,0 % всіх споживчих витрат домогосподарств України припадало на продукти харчування та близько 40,0 % на непродовольчі товари і послуги. За 2017 р. серед усіх витрат сектора, як і в січні-вересні 2016 р., 93 % становили споживчі витрати. У структурі сукупних витрат 2017 р. відбулися деякі зміни, зокрема домашні господарства витрачали на харчування (включаючи харчування поза домом) половину всіх витрат (на 3 в. п. менше, ніж за 9 місяців 2016 р.). На купівлю непродовольчих товарів та оплату послуг (без витрат на харчування поза домом) – 40 % усіх витрат, що на 3 в. п. більше, ніж у відповідному періоді 2016 р. Такі зміни зумовлені зростанням частки витрат домашніх господарств на утримання житла (включаючи поточний ремонт), воду, електроенергію, газ та інші види палива, яка становила 17 % проти 14 % у січні-вересні 2016 р.

Незважаючи на зменшення частки споживчих продовольчих витрат, їх питома вага у структурі загальних споживчих витрат українців залишається найвищою серед країн ЄС (рис.).

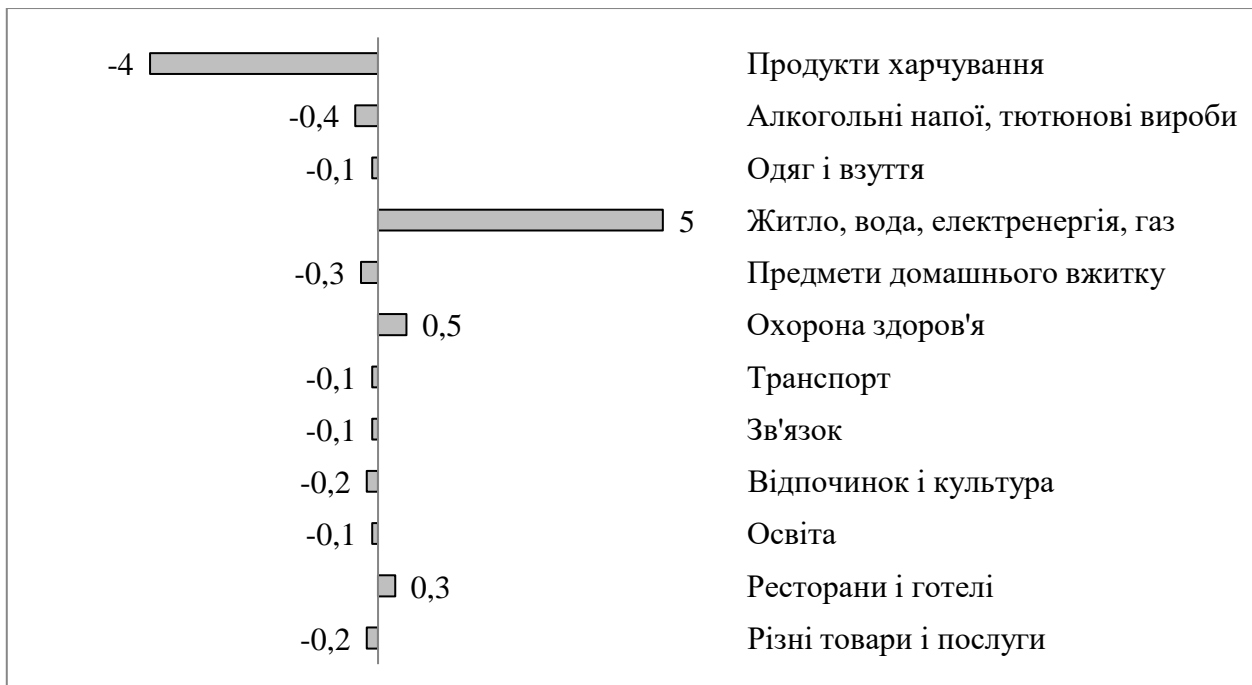

Рис. Зміни у структурі споживчих витрат домогосподарств у 2017 році порівняно з 2016 роком, %

Окрім того, існує значна різниця з країнами ЄС у рівні споживчих витрат не лише на продукти харчування, але й на інші види витрат: частка витрат на

житло, воду, електроенергію, газ (Україна – 17,0 %, ЄС – 25,0 %); предмети домашнього вжитку (Україна – 1,9 %, ЄС – 5,7 %); на відпочинок і культуру (Україна – 1,6 %; ЄС – 8,7 %); на транспорт (Україна – 4,0 %; ЄС – 13,0 %); та низькою часткою витрат на культуру та відпочинок, ресторани та готелі.

Структурні характеристики сектора «Домашні господарства» на основі Системи національних рахунків дозволяють стверджувати, що на сьогодні вони здійснюють політику самозабезпечення, розвиток підсобного господарства у сфері сільського господарства і підприємництва та пропонують фактори виробництва для обмежених видів діяльності, що не може значно вплинути на зростання ВВП країни і покращення добробуту населення.

У третьому розділі «Вплив сектора домашніх господарств на ВВП країни» оцінено вплив сектора на ВВП через інвестиційні можливості та обґрунтовано стратегії поведінки домашніх господарств у сучасних умовах України. Це дозволило здійснити поглиблений аналіз можливостей сектора та запропонувати основні заходи стимулювання трансформації заощаджень і нагромадження капіталу домашніх господарств у інвестиції.

Для прогнозних оцінок інвестиційних можливостей сектора домашніх господарств у види економічної діяльності, доцільно виділити три групи галузей, враховуючи валову додану вартість і капітальні інвестиції: галузі зі зростаючою, сталою та спадаючою тенденцією. Розподіл галузей за запропонованими групами здійснено на основі розрахунку рейтингового коефіцієнта для кожної галузі за 2012–2016 рр. за такою формулою:

$$TK_j = 1 - \frac{1}{\sqrt{n}} \sqrt{\sum_{i=1}^n (1 - X_{ij})^2}, \quad (1)$$

де TK_j – рейтинговий коефіцієнт j -ої галузі; n – кількість показників у досліджуваному періоді.

X_{ij} – відношення i -го показника ВДВ j -ої галузі до його максимального рівня, визначаються за формулою:

$$X_{ij} = \frac{\Phi_{ij}}{O_j}, \quad (2)$$

де Φ_{ij} – фактичний рівень i -го показника; O_j – максимальний рівень показника за досліджуваний період j -ої галузі.

У нашому випадку формула (1) матиме вигляд:

$$TK_j = 1 - \frac{1}{\sqrt{5}} \sqrt{\left(1 - \frac{\Phi_{2012}}{M_j}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{2013}}{M_j}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{2014}}{M_j}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{2015}}{M_j}\right)^2 + \left(1 - \frac{\Phi_{2016}}{M_j}\right)^2}, \quad (3)$$

де Φ_{2012} , Φ_{2013} , Φ_{2014} , Φ_{2015} , Φ_{2016} – фактичний рівень показника ВДВ за відповідний рік; M_j – максимальне значення показника ВДВ j -ої галузі за досліджуваний період.

Наступним етапом є визначення результативності інвестування в національну економіку через визначення рейтингового коефіцієнта капітальних

інвестицій для кожного виду діяльності за формулою, аналогічною до застосованої для розрахунку тенденційних коефіцієнтів часток ВДВ сектора домашніх господарств у випуску.

Формула розрахунку рейтингового коефіцієнта капітальних інвестицій матиме вигляд:

$$TKK_j^{=1-\frac{1}{\sqrt{5}}}\sqrt{\left(1-\frac{F_{2012}}{W_j}\right)^2+\left(1-\frac{F_{2013}}{W_j}\right)^2+\left(1-\frac{F_{2014}}{W_j}\right)^2+\left(1-\frac{F_{2015}}{W_j}\right)^2+\left(1-\frac{F_{2016}}{W_j}\right)^2}, \quad (4)$$

де F_{2012} , F_{2013} , F_{2014} , F_{2015} , F_{2016} – фактичний рівень показника капітальних інвестицій за відповідний рік; W_j – максимальне значення показника капітальних інвестицій j -ої галузі за досліджуваний період.

Зведені значення рейтингових коефіцієнтів ВДВ сектора домашніх господарств у випуску і капітальних інвестицій відображають існування і значення прямої залежності загальної результативності, відображеної відношенням ВДВ сектора домашніх господарств до випуску від обсягів капітальних інвестицій в економіці (табл. 4).

Найбільше значення рейтингового коефіцієнта капітальних інвестицій припадає на галузь будівництва (0,63), яка за рейтинговим коефіцієнтом ВДВ сектора домашніх господарств належить до групи галузей зі сталою результуючою тенденцією.

Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку і фінансова та страхова діяльність – галузі, значення коефіцієнтів капітальних інвестицій яких належить до групи зі сталими тенденційними змінами, їх значення 0,60 і 0,56 відповідно, а їх результуючий показник (рейтинговий коефіцієнт ВДВ сектора домашніх господарств у випуску) становить 0,56 і 0,68 відповідно, що свідчить про достатню кількість обсягів інвестицій, високу результативність або рентабельність.

За значеннями рейтингового коефіцієнта до групи галузей зі сталою тенденцією також належать діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (0,56), виробництво і розподілення електроенергії, газу та води (0,60). Вплив обсягів капітальних інвестицій на тенденцію збільшення ВДВ сектора домашніх господарств у випуску за цими галузями можна також вважати задовільним, оскільки тенденція зміни їх результативності за останні роки залишається сталою. Парадоксальна ситуація спостерігається лише в галузі освіти і професійної, наукової та технічної діяльності, за якими значення рейтингових коефіцієнтів капітальних інвестицій є чи не найнижчими (0,42 та 0,21 відповідно), але за коефіцієнтом ВДВ у випуску (0,71 і 0,64 відповідно) вони належать до групи галузей зі зростаючою тенденцією. За рештою галузей співставлення рейтингових коефіцієнтів свідчить про цілковиту відповідність їх значень позиціям галузей у групах. Таким чином можна зробити висновок, що зниження рівня обсягів капітальних інвестицій сповільнює зростання розміру частки ВДВ сектора домашніх господарств у випуску.

Групи галузей тенденційних змін частки ВДВ сектора домашніх господарств у випуску та капітальних інвестицій

Галузі	Рейтинговий коефіцієнт ВДВ сектора домашніх господарств у випуску	Рейтинговий коефіцієнт капітальних інвестицій
Галузі зі спадаючою тенденцією		
Операції з нерухомим майном	0,19	0,59
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,30	0,31
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,38	0,34
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,42	0,29
Переробна промисловість	0,42	0,57
Надання інших видів послуг	0,42	0,23
Галузі зі сталою тенденцією		
Діяльність транспорту та зв'язку	0,46	0,28
Будівництво	0,47	0,63
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,56	0,60
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,56	0,34
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,60	0,30
Галузі зі зростаючою тенденцією		
Інформація та телекомунікації	0,64	0,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,64	0,21
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,67	0,24
Фінансова та страхова діяльність	0,68	0,56
Добувна промисловість	0,71	0,57
Освіта	0,71	0,42
Всього в основних цінах	0,22	1,00

Примітка. *Розраховано автором за даними власних розрахунків

Аналіз залежності змін тенденцій економічної активності в співвідношенні ВДВ окремого інституційного сектора та капітальних інвестицій, свідчить про недосконалість механізмів та принципів освоєння капіталу в економіці України та значну частку тіньових потоків, які викривлюють реальні статистичні дані.

Зміна парадигми «споживання – заощадження» та зміна поведінки у формуванні споживчих витрат зумовлена також необхідністю нівелювання відмінностей між рівнем споживчих витрат найбідніших і найбагатших верств населення та ліквідацією відставання фактичних рівнів споживання продовольчих товарів від науково обґрунтованих норм.

Зовсім не задіяний сектором такий ресурс як дохід від патентів, авторських прав, винаходів, який може виконати подвійну позитивну роль: підвищити рівень заощаджень домашніх господарств і сприяти оновленню

основних фондів нефінансового сектора через впровадження ноу-хау. Також зник із балансу сектора дохід від власності страхових полісів, що є негативним, оскільки він визначається як чистий капітал в резервах страхування життя, а самі резерви можуть бути інвестовані в цінні папери, землю або інші активи.

В економічних умовах України формування і використання такого джерела інвестиційних ресурсів як заощадження домашніх господарств не може і не повинно носити стихійний характер, тому що в умовах стихійної самоорганізації даний процес протікає адекватно стану системи на даний момент, тобто «не заглядаючи в перспективу». І тільки через роки виявляється, що економіка не самостійна, а пов'язана з освітою, наукою, культурою і створення інфраструктури для інвестицій у вищезазначені види економічної діяльності дозволить змінити підходи до заощаджень і споживання.

Комплексний аналіз дає змогу вирізнити кілька загальних ліній поведінки, до яких вдаються в домогосподарствах для адаптації до нестабільних умов сучасної економіки і соціального життя: *перехід до самозабезпечення* – організувати життя так, щоб мінімізувати потребу в грошах, виробляти самостійно майже всі основні продукти харчування, надлишки продуктів міняти на інші продукти або продавати на ринку; *використання соціальних зв'язків* – шукати можливість жити за рахунок допомоги родичів, знайомих і, мабуть, певною мірою допомоги держави; *зниження рівня споживання* (купувати дешеві продукти і речі, відмовитися від того, що можна перекласти на майбутні періоди життя; *шукати можливості для започаткування власного бізнесу* – отримати фінансову незалежність; *тіньова діяльність* – пошук джерел доходу, які дозволять не сплачувати податки та інші платежі; *забезпечення додатковою роботою* – диверсифікувати джерела надходження грошей.

За даних економічних та інституціональних умов домашні господарства не зможуть робити заощаджень, оскільки нема умов для підвищення обсягів доходів від підприємницької діяльності та розширення нетіньових джерел додаткових доходів. Основними причинами такої ситуації є зниження довіри до державних інститутів, слабка підтримка та стимулювання до підприємницької діяльності, пропагування дотацій та субсидій, а не підприємництва, недовіра до фінансового і банківського сектора економіки, відсутність навиків з управління ризиками, низький рівень розвитку системи страхування та гарантування збереження вкладів і відсутність мотивації до заощадження не лише через низький рівень доходів, але й через низький рівень споживання.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливого наукового завдання – оцінка ролі, особливостей формування і структури сектора «Домашні господарства» як інституційної одиниці національної економіки та розроблення рекомендацій щодо його впливу на формування ВВП України.

1. Узагальнення теоретичних положень щодо трактування визначень сектора домашніх господарств дає підстави розглядати його як сукупність

інституційних одиниць, які крім реалізації традиційних функцій споживання, заощадження та інвестування постачають фактори виробництва та здійснюють господарську діяльність, тобто виробляють товари і послуги. Сектор домашніх господарств, як одна з основних складових інституційної системи, має тісні економічні взаємозв'язки з державним сектором. Домашнє господарство може складатися з однієї особи, або групи осіб, які спільно виробляють і споживають товари та послуги, володіють, і розпоряджаються власністю, приймають економічні рішення, вступають в економічні відносини з іншими інституційними одиницями.

2. Здійснений макроекономічний аналіз дозволив стверджувати, що для внеску сектора домашніх господарств у процеси виробництва, розподілу та перерозподілу доходів, споживання і заощадження, характерна хвилеподібна, нестійка тенденція. Це дозволило розкрити особливості формування системи відносин споживання та заощаджень у національній економіці та обґрунтувати необхідність структурних змін сектора шляхом реалізації ефективної політики заощаджень і споживання через зміну споживчих переваг населення і забезпечення зростаючої динаміки доходів середньо- та низькозабезпечених верств населення, як одного з основних інструментів впливу на зростання ВВП України.

3. Запропоновано методичний інструментарій Системи національних рахунків, що ґрунтується на балансовому методі, який дозволив визначити вплив заощаджень на порушення ключових відтворювальних пропорцій між: частинами доходу, що використовуються на споживання і заощадження (нагромадження); валовими доходами та інвестиціями; спожитим капіталом і заново створеним капіталом; наявним економічним потенціалом виробництва і рівнем випуску товарів і послуг, які формують макроекономічні засади зростання ВВП.

4. Визначено особливості вторинного розподілу доходу сектора домашніх господарств (коригування поточних доходів до величини наявного доходу), де на першому місці стоїть соціальний перерозподіл і це дозволило виявити, що в Україні висока середня ставка соціальних відрахувань роботодавців, однак найменша частка у ВВП соціальних відрахувань зі своїх коштів та найбільша частка у ВВП допомоги з фондів соціального страхування і соціального забезпечення, тому як наслідок частка соціального перерозподілу покривається дотуванням цих фондів з бюджету, тобто сектора загальнодержавного управління.

5. У процесі дослідження виявлено, що для сектора «Домашні господарства» зовсім не задіяний такий ресурс як дохід від патентів, авторських прав, винаходів, який може виконати подвійну позитивну роль: підвищити рівень заощаджень домашніх господарств і сприяти оновленню основних фондів нефінансового сектора через впровадження ноу-хау. Також зник із балансу сектора дохід від власності страхових полісів, що є негативним, оскільки він визначається як чистий капітал в резервах страхування життя, а самі резерви можуть бути інвестовані в цінні папери, землю або інші активи.

6. Виявлено і обґрунтовано негативний вплив на процес заощадження, перевищення потоків виплат доходів від власності над отриманими, яке трактується як зменшення валового національного доходу за рахунок відтоку капіталу за кордон, через сплату доходів від власності «іншому світові». Прогнозування інвестиційних можливостей сектора домашніх господарств дозволило запропонувати низку заходів у цьому напрямі та пропозиції щодо стимулювання заощаджень домогосподарств, що дозволить посилити роль сектора домашніх господарств в інвестиційному процесі, підвищить їх конкурентоздатність на ринках товарів і послуг, розширить сукупний попит і сукупну пропозицію.

7. Обґрунтовано декілька стратегій поведінки домашніх господарств у сучасних умовах: *перехід до самозабезпечення* – організувати своє життя, мінімізуючи потребу в грошах та виробляти самостійно необхідні продукти харчування; *зниження рівня споживання* – відмовитися від усього того, що можна перенести на майбутні періоди без серйозної загрози здоров'ю і життю; *започаткування власної справи* – отримати фінансову незалежність; *пошук додаткової роботи* – мати кілька незалежних джерел грошей, щоб не так гостро відчувати нестачу коштів; *використання соціальних зв'язків* – знайти можливість жити за рахунок допомоги родичів, знайомих і, мабуть, певною мірою допомоги держави; *перехід до тіньової діяльності* – мати альтернативні джерела доходу, не зареєстровані й не оподатковувані.

8. Виявлені деформації у структурі споживчих витрат обумовили необхідність розв'язання проблеми їх оптимізації через послідовність реалізації системних заходів держави, спрямованих на зниження рівня диференціації населення та подолання бідності, підвищення рівня життя та досягнення відповідного рівня добробуту, що передбачає поєднання завдань оптимізації з механізмами регулювання, наявними ресурсами та можливостями їх забезпечення, з очікуваними результатами реалізації прийнятих рішень та рівнем досягнення поставлених цілей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях України

1. Барановська І. В., Мільман Л. М. Вплив модернізаційних процесів на економічну поведінку домогосподарств. Вчені записки Університету «КРОК» (економічні науки). 2017. № 4. С. 25–32. *(Здобувачем обґрунтовано економічну поведінку домашніх господарств України).*

2. Shynkaruk L., Baranovska I., Milman L. Investment resources of households as a factor of economy modernization of Ukraine. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2018. № 1. С. 16–24. *(Здобувачем розглянуто інвестиційні можливості сектора домашніх господарств України).*

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародних наукометричних баз даних:

3. Алексеєва К. А., Мільман Л. М. Подолання корупції як передумова забезпечення соціальної спрямованості економічного розвитку в сучасних

умовах. Інфраструктура ринку. 2017. № 13. С. 29–33. Режим доступу до статті: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/13_2017_ukr/8.pdf. *(Здобувачем здійснено аналіз можливостей подолання корупційної складової)*.

4. Shynkaruk L., Baranovska I., **Milman L.** Key approaches to the doctrine of long-term development of Ukraine. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2017. Вип. 6 (195). С. 36–42. *(Здобувачем обґрунтовано роль домашніх господарств у економічному розвитку України)*.

5. Shynkaruk L., Baranovska I., **Milman L.** The role of households in economy modernization of country. Економічний простір. 2018. № 3. С. 104–113. *(Здобувачем розглянуто роль домашніх господарств у інвестуванні економіки України)*.

Стаття у науковому виданні іншої держави

6. Shynkaruk L., Baranovska I., **Milman L.** The role of households in the development of the national economy. Інтернаука. 2018. № 10. Т. 3. С. 6–8. *(Здобувачем здійснено аналіз місця домашніх господарств у національній економіці)*.

Тези наукових доповідей:

7. Мільман Л. М. Підходи до оцінювання доходів і витрат домогосподарств: досвід Польщі. Україна-Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 16 березня 2017 року: тези доповіді. К., 2017. С. 256–257.

8. Мільман Л. М. Особливості діяльності домашніх господарств в Україні. Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 9 листопада 2017 року: тези доповіді. К., 2017. С. 78–79.

9. Мільман Л. М. Німецький ринок праці та особливості його саморегулювання. Україна-Німеччина: горизонти освіти і культури (до 120-річчя Національного університету біоресурсів і природокористування України): Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23 листопада 2017 року: тези доповіді. К., 2017. С. 19–20.

10. Milman L. M. Investment resources of households. Роль молоді у розвитку АПК України: II Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 26 квітня 2018 року: тези доповіді. К., 2018. С. 157–159. Режим доступу: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u282/materialy_konferencii_201804_26.pdf

11. Мільман Л. М. До питання розподілу доходів в економіці. Розвиток біоенергетичного потенціалу в сільському господарстві: III Міжнародний науково-практичний семінар, м. Київ, 9–10 лютого 2018 року: тези доповіді. К., 2018. С. 70–71.

АНОТАЦІЯ

Мильман Л. М. Роль сектора домашніх господарств у формуванні ВВП України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню методологічних засад, розробленню методичних підходів до систематизації особливостей впливу сектора домашніх господарств на ВВП України та практичних рекомендацій щодо формування механізму впливу на зростання національної економіки.

Виявлено взаємозв'язок наявних диспропорцій і глобальних економічних тенденцій економіки України. Запропоновано інструменти структурних змін у секторі домашніх господарств через здійснення політики інноваційного, інклюзивного і сталого економічного зростання. Удосконалено підходи до дослідження відтворювальних пропорцій за елементами виробництва, розподілу, перерозподілу та кінцевого використання товарів і послуг.

Систематизовано глобальні та внутрішні диспропорції сектора, ідентифіковано диспропорції структури ВВП, розроблено пропозиції щодо оптимізації відтворювальної структури ВВП. Обґрунтовано можливості забезпечення макроекономічної стабільності та інклюзивного економічного зростання через необхідність реформування системи стратегічного планування в напрямі органічного поєднання стратегії, прогнозу, програм соціально-економічного розвитку та державного бюджету, цілей та ресурсів. Запропоновано підходи до усунення диспропорцій сектора домашніх господарств. Використання отриманих теоретичних, методологічних і практичних розробок, перш за все, спрямоване на розроблення заходів структурної політики для активізації економічного розвитку України.

Ключові слова: сектор домашніх господарств, макроекономічні диспропорції, пропорційність, структурні зміни, додана вартість, інституційні сектори, структурна політика, економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

Мильман Л. М. Роль сектора домашних хозяйств в формировании ВВП Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 «Экономика и управление национальным хозяйством». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2017.

Диссертация посвящена обоснованию методологических основ, разработке методических подходов к систематизации особенностей влияния сектора домашних хозяйств на ВВП Украины и практических рекомендаций по формированию механизма влияния на рост национальной экономики.

Выявлена взаимосвязь имеющихся диспропорций и глобальных экономических тенденций экономики Украины. Предложены инструменты структурных изменений в секторе домашних хозяйств за осуществление политики инновационного, инклюзивного и устойчивого экономического роста.

Усовершенствованы подходы к исследованию воспроизводственных пропорций по элементам производства, распределения, перераспределения и конечного использования товаров и услуг.

Систематизированы глобальные и внутренние диспропорции сектора, идентифицировано диспропорции структуры ВВП, разработаны предложения по оптимизации воспроизводственной структуры ВВП.

Обоснованно возможности обеспечения макроэкономической стабильности и инклюзивного экономического роста из-за необходимости реформирования системы стратегического планирования в направлении органического сочетания стратегии, прогноза, программ социально-экономического развития и государственного бюджета, целей и ресурсов. Предложены подходы к устранению диспропорций сектора домашних хозяйств. Использование полученных теоретических, методологических и практических разработок, прежде всего, направлено на разработку мер структурной политики для активизации экономического развития Украины.

Обобщено несколько стратегий поведения домашних хозяйств в современных условиях: снижение уровня потребления – отказаться от всего, от чего можно отказаться без серьезной и немедленной угрозы здоровью и жизни; переход к самообеспечению – организовать свою жизнь и главным образом быт таким образом, чтобы минимизировать потребность в деньгах, производить самостоятельно все или почти все основные необходимые для жизни семьи продукты питания; поиск дополнительной работы – иметь несколько независимых источников денег, чтобы не так остро ощущать последствия задержек и невыплаты заработной платы; основание собственного бизнеса – получить финансовую независимость; теневая деятельность – иметь альтернативные источники дохода, нигде не зарегистрированы и не облагаемые налогами; использование социальных связей – найти возможность жить за счет помощи родственников, знакомых и, пожалуй, в определенной степени помощи государства.

Обосновано, что выявленные деформации в структуре потребительских расходов обусловили необходимость решения проблемы их оптимизации через последовательность реализации системных мер государства, направленных на снижение уровня дифференциации населения и преодоления бедности, повышения уровня жизни и достижения соответствующего уровня благосостояния, предполагает сочетание задач оптимизации с механизмами регулирования, имеющимися ресурсами и возможностями их обеспечения, с ожидаемыми результатами реализации принятых решений и степени достижения поставленных целей. Анализ зависимости изменений тенденций экономической активности в соотношении ВДВ отдельного институционально сектора и капитальных инвестиций свидетельствует о несовершенствах механизмов и принципов освоения капитала в экономике Украины и

значительную часть теневых потоков, которые искажают реальные статистические данные.

Аргументировано, что изменение парадигмы «потребление-сбережения» и изменение поведения в формировании потребительских расходов обусловлена также необходимостью нивелирования различий между уровнем потребительских расходов бедных и богатых слоев населения и ликвидацией отставания фактических уровней потребления продовольственных товаров от научно обоснованных норм.

Обосновано, что возможности привлечения населения к инвестированию в реальный сектор экономики Украины выдаются ограниченными вследствие особенностей динамики структуры дохода сектора домашних хозяйств, в том числе: снижение доли оплаты труда наемных работников и налоговой нагрузки; значительное снижение доли как полученных, так и уплаченных доходов от собственности; низкой доли социальных пособий и других текущих трансфертов; высокого уровня индивидуальных конечных потребительских расходов и низкого уровня сбережений.

Анализ ресурсов сектора домашних хозяйств позволил утверждать, что вследствие низкого ресурсного потенциала домохозяйств, неэквивалентности обмена в системе национальной экономики, несформированности институциональной среды произошло искажение функций домохозяйств на макроуровне. Ограничения их участия в общественном воспроизводстве привело макроэкономические деформации в экономической системе.

Обосновано, что для активизации участия сектора домашних хозяйств в общественном воспроизводстве определена необходимость использования таких инструментов: создание эффективного института финансового посредничества в организации привлечения домохозяйств к инвестиционному процессу; интенсивная поддержка активного поведения домохозяйств на финансовых рынках; развитие инвестиционного потенциала домашних хозяйств; расширение небанковского сегмента финансового рынка; реформирования социальной сферы, системы оплаты труда в направлении повышения ее уровня и согласования с производительностью, согласования роста оплаты труда с ее детенизацией; совершенствование системы страхования; поддержка предпринимательства, производственной деятельности экономически перспективных домохозяйств, развитие семейного бизнеса; оптимизация налогообложения; регулирования отношений собственности на землю.

Сделан прогноз инвестиционных возможностей сектора домашних хозяйств и предложены меры в этом направлении, а также предложения по стимулированию сбережений домохозяйств, что позволит усилить роль сектора домашних хозяйств в инвестиционном процессе, повысит их конкурентоспособность на рынках товаров и услуг, расширит совокупный спрос и совокупное предложение.

Ключевые слова: сектор домашних хозяйств, макроэкономические диспропорции, пропорциональность, структурные изменения, добавленная стоимость, институциональные сектора, структурная политика, экономическое развитие.

ANNOTATION

Milman L.M. The role of the domestic household sector in forming the GDP of Ukraine. – Manuscript.

The thesis on competing a scientific degree of a Candidate of Economic Sciences by the specialty 08.00.03 «Economy and management of the national economy». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2018.

The thesis substantiates the peculiarities of the influence of the household sector on the formation of GDP of Ukraine through the mechanism of formation, distribution and redistribution of incomes and savings of the sector on the basis of the System of National Accounts. The peculiarities of the influence of households on the GDP of Ukraine are revealed through the formation of a consumption and savings relations system. The present research offers the instruments of structural changes in the sector by implementing an effective savings policy, shift of the population's consumer preferences and provision of the growing dynamics of the incomes of middle and low-income segments of the population as one of the main instruments of influence on GDP growth in Ukraine. It defines the interconnection of structural features of the sector with the investment opportunities of households and the growth of GDP in Ukraine. The approaches to assessing the peculiarities of structural changes in the sector by types of economic activity are improved, and one of the main conditions for positive changes, namely, the decrease of the level of intermediate consumption, is defined.

The main measures to stimulate the transformation of savings of households into investments are substantiated through creating favorable conditions for starting their own business and transforming unorganized savings of the population into organized ones, which will help create new jobs, create middle class and increase the GDP of the country.

Key words: gross domestic product (GDP), household sector, income, savings, value added, institutional sectors, structural change.